Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (2008) 1, 1-22

TAŞBASKISI BİR "LETÂİF-İ NASREDDİN HOCA" KİTABI ÜZERİNE

Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ*

Anahtar kelimeler:
Fıkra, kültür, Nasreddin Hoca, Mizah

Keywords:
Joke, Culture, Nasreddin Hodja, Humour

Özet

Türk kültür ve medeniyetinin gülen çehresi olan Nasreddin Hoca fıkraları, yaşadığı veya yaşatıldığı devirlerin ve coğrafyaların sözlü geleneğini yansıtan unsurlarla da beslenerek, günümüze ulaşan folklor ürünleridir. Bu ürünler üzerinde yapılacak ilmi bir monografi çalışmasına kaynak olabilecek işlerin başında ise eski harfli metinlerin yayınlanması gelmektedir. Bu metinlerin Nasreddin Hoca'nın fıkraları üzerinde yapılacak çalışmalarda, motif, kaynak, varyant, gibi meselelere ışık tutacağı ise açıktır.

Abstract

E lithography on the book "Letâif-i Nasredddin Hodja"

Being the source of pride in Turkish culture and civilization, Nasrettin Hodja's jokes are the products of folklore. They were fed up with the elements reflecting the oral tradition of the ages and geographies in which they lived. The main occupation among the actives to provide a source for such a scientific and monographic work on these products is to publish the old lettered texts. It is clear that these texts will illuminate the subjects such as motif, source and variant on Hodja's jokes.

1. GİRİŞ

Türk halk edebiyatının sözlü ve yazılı kaynakları arasında yer alan fıkralar, geçmişten bugüne, bugünden geleceğe aktarılan kültürel mirâsımızın mizâhı bir yansımasıdır. Oldukça renkli bir kompozisyonla karşımıza çıkan bu fıkra kültürü içerisinde, Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca fıkraları, şahsına özgü bir yer tutar. Bu önemde, latîfeleri ile Anadolu-Türk coğrafyasında olduğu kadar bütün dünyada tanınan ve sevilen bir gönül ustası olan Nasreddin Hoca'nın XIII. yüzyıldan bugüne varlığını tüm canlılığı ile koruyan bir kültür elçisi olmak sıfatıyla, bizleri güldüren, güldürürken de düşündüren hoşgörü mimarı, tarihi bir şahsiyet olması belirleyicidir.

Türk kültür ve medeniyetinin toplumsal yüzüne tutulan bir ayna misali, bizi biz kılan bir kısım niteliğin mizâh çerçevesinden yansıdığı Nasreddin Hoca fıkraları, artısıyla eksisiyle sosyal hayatımızın yapısal özelliklerini, bireyler arası ilişkiler

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Aydın. e-posta: ysumbullu@yahoo.com

noktasından dikkatlere sunan kültürel semboller ve hikmetler olmaları ile de dikkate değerdir.

"Nasreddin Hoca fıkraları okunduğunda veya dinlendiğinde, katıla katıla bir gülmenin değil, acımsı bir güldürme şokunun hemen ardından düşünme sürecini başlatan, yönlendiren, o andan sonra ufka açılan çıkarımlarla insanın dirilişini sağlayan bir özgürlük oluşur. Gülüşün ardındaki düşünüş, hikmetle buluşuyor ve birden kendi ruh halinde ve doğasındaki asıl belirişi getiriyor"(Haksal, 2001: 5).

Türk halk felsefesinin en gözde numunelerini de bünyesinde barındıran Nasreddin Hoca fıkraları, XIII. yüzyıl Anadolu'sunu, gerek ferdi ve gerekse sosyal çarpıklıklar üzerinden, bireysel ilişkiler vasıtasıyla yansıtan ürünler olma niteliğe de taşır. Nasreddin Hoca'nın yaşadığı XIII. yüzyıl, Moğol istilası nedeniyle tam anlamıyla bir buhran dönemidir. Anadolu-Türk insanına, felaketlerle dolu böylesi bir süreçte destek olabilecek sınırlı sayıdaki barınaktan biri de hocanın manevi kimliği ile bütünleşmiş mizâhtır. XIII. yüzyıldan günümüze Anadolu Türk'ünün ince zekasının mizah sahasındaki ortak temsilcisi de olan Nasreddin Hoca, yaşadığı dönemde yazıya geçirilememiş olsa da sonraki yüzyıllarda oluşturulmuş yazma ve basma onlarca letâif-nâmede tüm canlılığıyla yaşamaya devam etmektedir.

1.1. Basmaların Önemi

Türk kültür ve medeniyetinin gülen çehresi olan Nasreddin Hoca fıkraları, yaşadığı veya yaşatıldığı devirlerin ve coğrafyaların sözlü geleneğini yansıtan unsurlarla da beslenerek, günümüze ulaşan folklor ürünleridir. Bu ürünler üzerinde yapılacak ilmi bir monografi çalışmasına kaynak olabilecek işlerin başında ise eski harfli metinlerin yayınlanması gelmektedir. Bu metinlerin Nasreddin Hoca'nın fıkraları üzerinde yapılacak çalışmalarda, motif, kaynak, varyant, gibi meselelere ışık tutacağı ise açıktır.

Yazıya geçirilmiş ilk Nasrettin Hoca fıkrası, Nasreddin Hoca ile Sarı Saltuk arasında yapılması istenen bir dua karşılığındaki hediyeleşmeyi konu almaktadır. Ebülhâyr Rumi tarafından 1480 yılında tamamlanan Saltuknâme (İz, 1964: 317) adlı eser içerisinde yer alan bu ilk örnek, Hoca'nın vefâtı üzerinden geçen 400 yıllık bir süreçten sonra karşımıza, yüzü aşkın numuneyi içeren pek çok yazma ve basma letâif-nâmede tekrar çıkar. Nasreddin Hoca veya Nasreddin Hoca kimliğiyle özdeşleştirilmiş Lâtîfelerin bu hızlı yükselişi, Harf Devrimi'nin gerçekleşeceği 1928'li yıllara kadar artan oranda kendini hissettirir ki basmalar bu gelişmenin en bildik aracı olarak kendini göstermeye başlar.

Yazmaların bir devamı niteliğini taşımakla, ikinci derecede önemli yazılı kaynak olma niteliği taşıyan bu basma eserler, bizlere yazmaların hangi yazma modellerinden geldiklerini öğrenme olanağını verebilecek olduğu için (Boratav, 1983: 311-317) bu çalışma da öncelikle bir çeviri niteliği kazanmıştır. Bu bölümde, fıkra metinlerine geçmeden önce, latin alfabesine aktarmış olduğumuz basma

eser hakkında bazı bilgiler aktaracak, daha sonra mevcut metnimizin içeriğini de dikkate alarak, Nasreddin Hoca fıkraları ile ilgili bazı tespitlere değineceğiz.

1.2. Letâif-i Nasreddin Hoca Kitabı

Şahmettin Ciran'a ait taşbasmalar arşivinde ulaştığımız Nasreddin Hoca Lâtîfelerini içeren bu eser, baştan ve sondan eksik olduğu için eserin müellif kaydına ve baskı tarihine ulaşılamamıştır. Gerek içindekiler ve gerekse barındırdığı resimler dikkate alındığında ise eserin ilki 1869 tarihli olan ve Mâlik Aksel'in genel olarak tasvirini yaptığı resimli taşbaskısı kitap geleneği içinde kaleme alınmış olduğu söylenebilir (Aksel, 1995:35-36). Eserde, bazı fıkraların ser-levhâları olarak adlandırılabilecek 7 adet resim bulunmakta, ayrıca eserin der-kenâr kısmında da "Hikaye-i Mah-ı Füruz Sultan ile Raz-ı Nihan" adlı bir halk hikayesine yer verilmektedir.

Biri eksik, toplam 118 lâtifeye yer veren eserdeki 9,17,19,21,26,43,49,75 ve 114 numaralı lâtifeler, aşağıda da bahsedilecek olan bir kısım özellikleri dolayısıyla Nasreddin Hoca'ya mâl edilmiş gayri ahlâki nükteler (Kurgan, 1996: 76-77) olarak nitelendirilebilir. Kitapta yer alan diğer fıkraları genel bir tasnife tabi tutmamız halinde ise bunların Nasreddin Hoca'nın karısı, çocukları, akrabaları, eşeği, harâmiler, komşular, ruhâniler, idareciler, zenginlik, yoksulluk, cömertlik, cimrilik, pisboğazlık, ticaret, mahkeme ve kaba sofuların ahretle ilgili inançları gibi ferdi veya toplumsal konulardan hareketle şekillenmiş ürünler oldukları ifade edilebilir.

1.3. Hoca'nın Fıkraların Niteliği

"Nasreddin Hoca bir gün..." ifadesi ile başlayan tüm lâtifelere ve doğal olarak da örnek metnimizdeki bazı lâtifelere bakarken bazı dikkatlerde bulunmamız Hoca'yı ve Hoca'nın temsil ettiği kültür yapısını özümsemek adına bizce önem taşımaktadır. Anlatıya dayalı edebi metinlerde ve doğal olarak da fıkra edebi türünde, olayların etrafında cereyan ettiği kahraman, yerini bir başka kahramana bırakabilir ki bu durum yukarıda bahsi geçen bir kısım fıkranın Nasreddin Hoca'ya mal edilmesinde, önemli bir etkendir. "Nasreddin Hoca anlatılarında geçen edimleri yapan ve sözleri söyleyen Nasreddin Hoca öykü kişisi, gerçekte yaşamış olan bir Nasreddin Hoca'ya tümüyle ya da kısmen dayansa bile bir söylenleştirme olgusuyla karşı karşıyayız" (Karakaş, 1996: 169). Bir diğer ifade ile, Nasreddin Hoca lâtifeleri adı altında karşımıza çıkan yüzlerce fıkra, Hoca'nın ismi etrafındaki koruyuculuğa sığınarak yaşam alanı bulmuş veya hayata tutunabilmiştir

Fuad Köprülü, Nasreddin Hoca fıkrası olup olmadığı şüpheli, hatta barındırdığı ahlâk dışı güldürü unsurları nedeniyle kesinlikle hocaya ait olamayacak bir kısım fıkra üzerinden Nasreddin Hoca üzerinde temelsiz değerlendirmelerde bulunulmasını, şu ifadelerle eleştirmektedir. "Nasrettin Hoca, esasen nasıl bir

tarihi şahsiyete malik olursa olsun, asırların ona verdiği hususi canlı bir sima var ki, işte asıl hoca odur. Türk milleti hayatın birçok hadiselerine karşı beslediği telakkileri ona isnat etti, yüzlerce yıl sakladı, birçoklarını da hala saklıyor. Hocanın Lâtîfeleri hakkında türlü türlü tenkit yürütenler, onun milli şahsiyetini hiç düşünmemişler" (Köprülü, 2004:19). Edebi eserlerde ve doğal olarak da fıkra türünde işlenen konuların, eserin içerisinden çıktığı toplumun ortak değer yargılarının gösterenleri olarak meydana gelmiş olması, (Eliot,1983:208). bizleri bu eserleri değerlendirirken eser-toplum ilişkisini dikkate almaya sevk etmelidir. "Nasreddin Hoca fıkralarının en temel özelliği, bu fıkraların Hoca'nın yaşadığı dönemdeki toplumun genel yapısına uygun bir ortamda vuku bulan olaylardan müteşekkil olmalarıdır. Bir diğer ifade ile Nasreddin Hoca'nın yaşadığı devrin gerçeklerine uymayan fıkralar ona ait sayılamaz/sayılmamalıdır" (Çıkla, 2001:144). Bu ifadeler, bizleri bir edebiyat tarihçisi dikkati ile 13. yy Anadolu'sunu siyasi, sosyal, kültürel hatta iktisâdi açılardan dikkate almaya yöneltir ve bize bu döneme ait eserlere nasıl bakmamız gerektiğinin bilgisini kazandırabilirse, hangi lâtifelerin Hoca'ya ait olduğu veya olmadığı konusu daha sağlıklı bir değerlendirmeyle ele alınabilir.

Nasreddin Hoca'nın ismiyle özdeşleşmiş fıkralar arasında yapılabilecek bir değerlendirmede, hangi hususların gözönüne alınması gerektiği konusunda, Fikret Türkmen (Türkmen, 1990:361-369), Şükrü Kurgan, (Kurgan, 1974:82-83) Abdurrahman Güzel (Güzel, 105-127) ve Saim Sakaoğlu, (Sakaoğlu, 1996:301-310) gibi pek çok bilim insanı da birbirine paralel pek çok çalışma yapmıştır. Bu çalışmalarda da ana hatlarıyla, Nasreddin Hoca'ya ait olduğu düşünülen fıkraların tamamen Türk ve Müslüman kültür dairesini yansıtır niteliklerde olması gerektiği ve ürünün 13. yüzyılda yaşayan bir mütefekkirin düşünce yapısına ve misyonuna uygun görüntü sergilemesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Gerek bu çalışmada ve gerekse Nasreddin Hoca fıkraları konulu diğer pek çok çalışmada, fıkraların tasnifi hususunda özetle, şu hususlar da gözden uzak tutulmamalıdır. Nasreddin Hoca'ya ait olan fıkralarda, haram-helal mukayesesinde haramdan kaçınılmakta, iffetsizlik olmamakta, riyâ bulunmamakta, tasavvufi umdeler esas olmakta, eğiticilik ve öğreticilik ön planda olmakta ve tenkit bulunmaktadır (Çetin,1997:6,9). Bahsi geçen unsurlar arasındaki çelişki, okurken veya dinlerken utanma duygusuna yol açan belden aşağı içerik ve özellikle de XIII. yüzyılın önde gelen bir mütefekkirine yakışmayan tutum ve davranış örneği taşıyan anlatıların kesinlikle Hoca'ya ait olmadığı da söylenebilir.

2. LÂTÎFELER

1. Lâtîfe: Bir gün hoca bakar ki kimse yok, canı sıkılup, kaya başı söylemege başlar. Kendüne sedâsı hûb gelür. Kendi kendine dir ki: "Çünkü benim böyle hûb sedâm vardır", deyüp hemmâmiden çıkup toğrı minareye çıkar. Vakitlerde öyle vakti imiş.

Temcid okumağa başlar. Bir adam aşağıdan bakar ki bir adam vakitsiz temcid okur. "Be hey nâdân böyle girye sedâ ile vakitsiz temcid okunur mı", didikde, hoca aşağı inüb, aydur: "Ne olaydı bir sâhib-i hayr burada dahi hemmâm yapa idi, bizi bu girye âvazdan kurtara idi", dimiş.

2. Lâtîfe: Bir gice hocaya rüyasında tokuz akçe virmişler. Hoca: "Hele on akçe idin", deyü niyâz iderken, uyanub bakdı ki elinde bir şey yok. Yine gözlerini kapayub elin uzadub: "Getür bari tokuz akçe olsun", dimiş.

3. Lâtîfe: Bir gün kıra çıkub giderken, karşudan biraz atlular gelür. Hoca sür'at idüb bir mâkber yanına gelüb, esvâbın çıkarub, bir mâkbereye girüb. Atlular hocayı görüb: "Bre adam, bunda ne yatursın", didikde, hoca, bir lakırdı bulamayub: "Ehlü kabürden idim, burada seyre çıkdım idi", dimiş.

4. Lâtîfe: Bir gün hoca bir bostana girüb, biraz havuç ve şalgam, her ne buldı ise çuvala ve koynuna toldururken bostancı gelüp bunı tutıb: "Bunda ne ararsın", deyince, hoca şaşırub ayıtdı: "Geçenlerde bir şedid rüzgâr esüb beni buraya atdı", didikde, bostancı aydur: "Ya bunları kim yoldı". Hoca aydur: "Rüzigâr-ı şedid olduğından beni oradan oraya atdı, neye yapıştım ise elimde kaldı". Bostancı: "Ya bunları çuvala kim toldurdı" didikde: "İşte bende onı tefekkür iderdim", dimiş.

5. Lâtîfe: Bir gün hoca Konya'ya varub bir helvacı dükkanına girüb, hemân bismillâh deyüb helvayı yemeğe başlar. Helvacı: "Bre adam ne yaparsın", deyü hocayı dögmege başlar. Hoca: "Ne güzel beldedir bu Konya, helvayı adama döge döge yedirirler", dimiş.

6. Lâtîfe: Hoca, remâzân-ı şerif oldukda: "Bana ne lâzım halka uyub oruç tutmak", deyü, bir tane çömlek peydâ idüb, günde biraz taş bırakmağa başladı. Hocanın kızı, çömlege bir avuç taş kor. Bir gün Hoca'ya: "Bugün ayın kaçıdır", didiler. Emma ayın yigirmi beşi imiş. "Biraz sabır idin", bakayım, deyü, eve gelüb çömlegi döker, sayar ki yüzigirmi taş olmuş. "Eger bunu cümlesin dirsem, bana sâfiye dirler", deyüb, halka "Bugün ayın kırk beşidir", didi. Anlar ayıtdılar. "Ay otuz gündür, sen kırk beşidir", dirsin. Hoca aydur: "Ben insâfile söyledim. Eger çömlek hisâbına bakarsan, yüz yigirmi beşidir", dimiş.

7. Lâtîfe: Hoca kâfile ile şehirden çıkub gitmek murâd idüb. Meger bir devesi var idi. Bari yayan gitmeden şu deveye binüb, kâfile ile giderken, deve kükreyüb hocayı yere urup üzerine çökerüb, hoca feryâd ider. Halk bunı kurtarırlar. Bir vakitten sonra, aklı başına gelüb: "Ey Müslimânlar gördinüz mi şol hain deve bana ne kadar cefâ eyledi. Lütf idüb şunı tutın boğazlayın", dimiş.

8. Lâtîfe: Bir gün yumurtanın tokuzun bir akçeye alub, diger sokakda onu satarmış. Hocaya: "Niçün tokuzun alub, onu satarsın", didiklerinde Hoca: "Ziyân fâidedendir, dostlar alışverişte görsünler", dimiş.

9. Lâtîfe: Bir gün hoca kısa esvâb giyüb, mescide varub namaz kılarken, rukuye vardıkda, ensesinde olan adam hocanın hüsselerin görüb, hemân tutub sıkınca,

hoca da öninde olan imamın hüssesin sıkar. İmam dönüb bakar kim: "Hoca neylersin" didikde,: "Ardımdaki adamdan sor", dimiş.

10. Lâtîfe: Hoca bir gün bir ırmak kenarına varub otururken, on dane ümmi gelür ve hoca ile ırmakdan geçürülmesine birer pula kavl-i karar iderler. Hoca bunları geçürürken, birini ırmak suyı toparlayub götürür. Ümmiler feryâda başlar. "Niçün feryâd idersiniz, bir pul eksik verin", dimiş.

11. Lâtîfe: Bir gün bir adam eline bir yumurta alub hocaya: "Nedir şu avucumda olan, bilürsen sana bir kayganalık vireyim", dir. Hoca: "Şeklini söyle bilürem" didikde,: "Tışı beyaz içi sarıdır". Hoca: "Bildim şalgamı oymuşlar içine havuç toldurmuşlar", dimiş.

12. Lâtîfe: Bir gün hoca kırda gezerken bir danaya rast gelüb uğurlayıb evine getürüb, boğazlayub derisin saklar. Dana sahibi feryâd iderek hocanın evine gelüb: Hoca ehline: "A karı şu dananın derisini çıkarub, şimdi şu herifin yüzüni kara eylesem", dimiş.

13. Lâtîfe: Bir gün bazârda gezerken, bir herif rast gelüb hocaya: "Bugün ayın üç imi, dördi midir", didikde: "Bilmem ay alub sattığım yokdur", dimiş.

14. Lâtîfe: Bir gün hoca omuzuna nerdubân alub bir bağçe divarına tayayub yukarı çıkar. Sonra, yukarı egüb içeri girer. Bostancı bunı görüb,: "Sen kimsin bunda ne ararsın" didikde, hoca sür'ât ile nerdubânın yanına gelüb: "Nerdubân satarım". Bostancı aydur: "Burada nerdubân satılur mı". Hoca aydur: "Be hey câhil herif, nerdubân nerde olsa satılur".

15. Lâtîfe: Hoca bir gün tavuklarını bir bir tutub boğazlarına birer parça peştemâl deyüb, geçürüb salunurmış. Halk, hocanın yanına cem' olub: "Bunlara ne oldı", dirler. Hoca: "Bunların anaları öldü, yasın tutarlar", dimiş.

16. Lâtîfe: Bir gün hocanın tarlasına bir öküz girer. Hoca bir degenek alub üzerine vardıkda öküz kaçar. Gelecek hafta, bir Türk arabaya koşmuş giderken, hoca eline bir sopa alub, öküze birkaç sopa urub, Türk: "Bre adam benim öküzümden ne istersin", didikde "Sen halt itme câhil köpek, ol kabâhâtin bilür", dimiş.

17. Lâtîfe: Bir gün hoca ırmak kenarında âbdest alub. Papucını su alub gitti. Hemân kenara çıkub bir zırta çeküb: "Al âbdestini vir pabucımı" dimiş.

18. Lâtîfe: Bir gün hoca vasîyet ider ki: "Ben öldigüm vakit beni eski kabre koyun". Cemaât: "Niçün" didikde. "Sual melekleri geldikde, ben suâl olundım, görmez misin kabrim bile eskidir", dimiş.

19. Lâtîfe: Bir gün hoca su dökmek içün bir kenefe girüb, bir gün bir gice oturır. Meger yanında bir çeşme var imiş. Dâima şır şır akar. Hoca, çişim tükenmedi zann ider. Bir herif gelüb: "Bre adam, ne çok oturdın", didikde,: "Çişim tükenmedi ki kalkayım", dimiş.

20. Lâtîfe: Bir gün hoca bir ata binmek murâd ider. Yüksek olduğından, binemedi. "Hay gidi yiğit" deyüb, ardına bakar ki kimse yokdur. "Biz de evvelleri hayırlı uğursuz değildik", dimiş.

21. Lâtîfe: Bir gün hoca hemmâma gidüb, dellâk buna kese sürerken, bir yanından, bir yanına dönerken hoca dellagın hüsselerin pek tutar. Hoca: "Neylersin" didikde: "Be hey herif, ben seni düşmiyesin deyü tutdım" dir.

22. Lâtîfe: Bir gün Akşehir'in çocukları hocayı hemmâma götürüb, gizlice yanlarına birer yumurta alub, soyunub içeri girdikde: "Göbek taşında gelin sizinle yumurtlayalım. Kim yumurtlayamaz ise hemmâmın mesârıfını virsün" deyü, kavl-i karâr itdiler. Ba'de tavuk gibi feryâd iderek, birer birer getürdikleri yumurtaları taş üzerine bırakdılar. Hoca bunları görünce, hemân horus gibi çırpınub ötmege başlar. Çocuklar: "Sen ne idersin" didiklerinde hoca: "Bu kadar tavuklara bir horus lâzım degil mi", dimiş.

23. Lâtîfe: Bir karalar geyüb taşra çıkar. Halk bunı görünce: "Hoca ne oldun" diyince: "Oğlumun babası merhûm oldı, anın yâsın tutarım", dimiş.

24. Lâtîfe: Bir gün hoca uzakdan gelürken kendini hâraret alub. Bakdı ki çeşme. Oluğuna bir ağaç sokmuşlar. Hoca su içeyim deyü, ağacı çıkardığı gibi su kuvvetle akub, hocanın üsti başı ıslandıkda, hoca darılub: "İşte böyle deli deli akdığın içün gönine ağaç sokmuşlar" dimiş.

25. Lâtîfe: Bir gün hoca birkaç karpuz alub bağına gider. Susayub karpuzın birisin keser. "Tatsız" deyüb, el hasılı kelâm cümlesin kesüb, birazın yeyüb bâkisi üzerine işer. Ba'de odun kesüp, bir zamandan sonra yine susayıb, suyı bulamayınca kesilen karpuzların başına varub: "Şuna degmiş, buna degmemiş" diyerek, cümlesin yemiş.

26. Lâtîfe: Bir gün hoca şehre gelürken bir iki adam rast gelüb. Bunlara: "Nereye gidersiniz" deyince, bunlar "Taşağının dibine gideriz" deyince, hoca: "Akşam olunca s....in başına çıkarsınız", dimiş.

27. Lâtîfe: Hocanın bir kuzusı var imiş. Gayet besler. Bir gün: "Yarân-ı cem olub kuzuyı hocanın elinden alub yiyelim" dirler. Biri gelüb: "Hoca, yarın kıyâmet kopacakmış, gel bu kuzuyı yiyelim", dir. Hoca, inanmaz. Biri dahi gelüb böyle söyler. Hoca gerçek sanub, kuzuyı boğazlar. Andan hoca, arkasına alub, bir seyrangâhda ateş yakub büryân etmege başlar. Nagâh arkadaşları soyunub esvâbı hocaya teslim idüb, her biri bir tarafa oynamağa gider. Hoca, esvâbın cümlesin ateşe urup yakar. Bir de bunların karnı acıkub gerü geldüklerinde görürler ki esvâbın cümlesi yanub kül olmuş. Hocaya aydırlar: "Bunları kim yakdı", dirler. Hoca: "Yarın kıyâmet kopacak, esvâb ne lâzım" dimiş.

28. Lâtîfe: Bir gün hocanın evine hırsız girmiş. Her nesi var ise alub gitmiş. Hoca da bâki kalan eşyalarını toplayub hırsızın ardına düşüb. Eve girince, hoca da ardından hırsızın kapusın dak eyledikde hırsız: "Ne istersin" dir. Hoca: "Ya biz bu eve göç etmedik mi" dimiş.

29. Lâtîfe: Bir gün hocaya birkaç efendiler gelüb aydırlar: "Sen okur yazarsın, amma fârisini bilmezsin". Hoca aydur: "Niçün bilmem". "Eger bilürsen bir beyt söyle" dirler. Hoca bunı okudı: (Beyt)

"Refitem cây-ı serviler gördim
Tokuz huridem âmederid
Bir kaçını bakarlaram
Bir kaçını neder lâmı yemud"
dedikde, mollalar, ey vâllâh deyüb dönüb gittiler.

30. Lâtîfe: Bir gün hocanın bir mikdar akçesin uğurlamışlar. Hoca: "Yarabbi, senin neye ihtiyacın var ki benim akçemi ala ala yersin", diyüb, feryâd iderek mescide varub, sabah oluncaya kadar ağlar. Meger, deryâda bir gemi furtunaya uğrar, içinde olanlar: "Sâlimâne irersek hocaya bir mikdar akçe virelim", dimişler. Hakkın inâyetiyle gemi selamete erüb ol kadar akçeyi hocaya virmişler. Hoca: "Allah Allah, bir gice mescidde açık yatub, ağlamakla benim akçemi gönderdi", dimiş.

31. Lâtîfe: Bir gün hoca komşusundan bir kazan alub, işini gördükten sonra, içine bir tencere koyub sahibine verdikde, sahibi görüb, "Bu nedir", didi. Hoca: "Kazan toğurdı" diyince, sahibi sevindi. Bir gün hoca yine kazanı alub bir zaman kullandı. Sahibi bakar ki kazan gelmez. Hocanın evine gidüb kazanı istedikde, hoca: "Sen sağ ol, kazan merhum oldı" Sahibi "Hiç kazan ölür mi" didikde. "Ya doğurduğuna inanursın da, öldügüne inanmazsın", dimiş.

32. Lâtîfe: Bir gün hoca kabirler arasında gezerken bir koca köpek bir mezar taşına yestehlemiş. Hoca eline bir çomak alub, köpege urmak isteyince köpek dahi hocaya hamle itti. Hoca gördü ki, kendini telef idecek, hemân köpege: "Geç yigidim geç" dimiş.

33. Lâtîfe: Bir gün hoca bir leylek tutub, evine götürüb, bıçak ile burnını ve ayaklarını kesub, bir yere çıkarub: "İşte şimdi kuşa benzedin", dimiş.

34. Lâtîfe: Bir gün hoca çorba içerken ağzı yanmakla feryada iderek sokağa çıkub: "Savulun kardaşlar, karnımda yangın vardır", dimiş.

35. Lâtîfe: Bir molla Arabi ve acemi, Hindistânı, hâsılı yedi iklimi gezüb, kimse bunun mes'elesine cevâb viremez imiş. Bir adam hocayı tâ'rif idüb. Molla dahi, Akşehir'e gelür iken, bir akçelik nar koynuna koyub. Akşehir'in tarlaları yanından geçerken görür ki bir herif çift sürer. Meger hoca imiş. Yanına varub gördüki ayaklarında çarık, sırtında kebe, bir fakiye surete adamdır. Selâm verdikde hoca dahi "Aleyküsselam monla efendi niye geldin" didikde; molla didiki: "Bir mes'ele suâl ideceğim bilür misin" Hoca: "Parasız anan babana bile virmez, ne virirsin" didikde, molla koynundaki narı verdi. Hoca dahi mes'elesine cevâb virdi ve hem narları dahi yedi, hiç kalmadı. Molla: "Bir mes'ele dahi vardır" Hoca: "Yürü var halt itme nar tükendi" didikde, molla: "Dimek çiftçisi böyledir, ulemâsı niçe olur" deyüb, çıkıb gitmiş.

36. Lâtîfe: Bir gün hoca gördüki bir pınar başında vâfir ördekler oynar. Hoca segirdüb tutayım dirken, kaçtılar. Hoca dahi eline biraz etmek alub, pınarun başına oturur. Pınara etmek baturub yerken, bir adam gelüb: "Ne yirsin" didi. "Ördek çorbası yerim" dimiş.

37. Lâtîfe: Bir gün hoca bir ciger alub evine giderken, bir çaylak cigeri kapub gitti. Ardından baka kaldı. Hemân hoca dahi birinin elinden cigeri kapub, yüksek bir taş üzerine çıktı. Herif ayıtdı: "Bire hoca neylersin" Hoca: "Kendimi denemek içün çaylak oldum" dimiş.

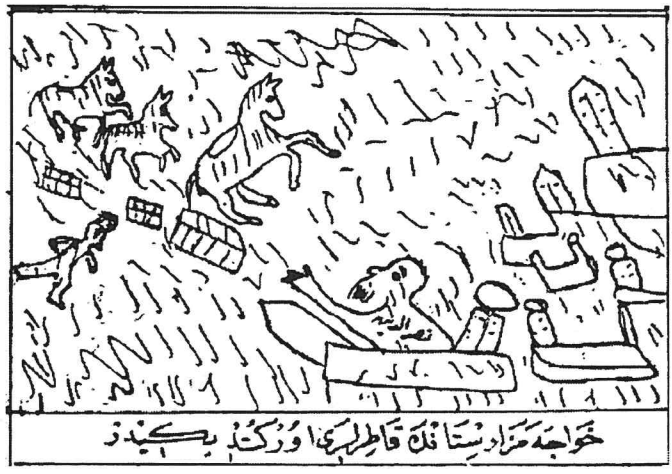
38. Lâtîfe: Hocadan bir adam urgan istemiş. Hoca içeri girüb çıkub: "İpe un sermişler" didi. Herif: "İpe un serilir mi" dedikde, hoca: "İşte virmege gönlim yok", dimiş.

39. Lâtîfe: Bir gün hocanın yanına bir adam gelüb, görişüb girü çekilür. Bu dahi çekülür. Hoca aydur: "Sormak ayıb olmasın, siz kimsiniz bilmedim". Herif hocaya aydur: "Ya niye görüşdin". Hoca aydur: "Tacın tacıma ve kaftanın kaftanıma benzer, seni kendim sandım" dimiş.

40. Lâtîfe: Hocanın bir hastası var idi. Hatır sormağa gelenlere: "Sabahdan sağ idi, şimdi ölüyor"

41. Lâtîfe: Bir gün hoca tavukların bir kafese toldurub, Sivrihisar'a gideriken, derd- mendler mahbubdur. "Bari salıvereyim" deyü, cümlesini salıverdikde, her birisi bir tarafa kaçdı. Hoca eline bir degenek alub horozı önüne katub: "Gice yarısı sabah oldığın bilürsünde, gündüz yolu niçün bilmezsin" dimiş.

42. Lâtîfe: Bir gün hoca yol kenarında makbereler arasında gezer. Bir eski kabrin içine düşüb kendini ölü yerine koyub, göreyim münker ve nekir gelür mi dirken, gördüki bir çak sedâsı gelür. Hoca: "Kıyamet velvelesiyle gelür" deyüb, kabirden taşra çıkdıkda, meger bir kerban gelürmiş. Ol katırlar ürküb, birbirine karışdılar. Hırâmendeler hocayı gördükde, ellerine birer sopa alub, hocaya "Nesin" dirler,

Örnek Resim 1

hoca aydur: "Ölüyüm", dir. Hırâmendeler: Bunda neylersin" dir. Hoca: "Seyre çıkdum", didikde,: "Biz sana bir hoşça seyr ittirelim" deyüb, hocayı dögüb, başı gözi yarılmış evine gelüb. Karı aydır: "Nerede idin". Hoca: "Ben öldüm, makberede idim", dir. Karı: "Öte dünyada ne var" didikde, "Hırâmende katırlarını ürkütmezsen bir şey yok" dimiş.

43. Lâtîfe: Bir gün hocayı elçilik ile kürdistâna göndermişler. Oraya vardıkda, kürd begleri hocaya ziyafet itmişler. Hoca dahi kürküni giyüb, gitdikde osurmuş. Hocanın mollası alındı. "Ayb itdin", didikde. "Kürdler ne bilsün Türkçe osurmağı" dimiş.

44. Lâtîfe: Bir gün hoca çırağı İmâd ile kurd avına gider. Taki kurdun inine girmiş. Meger kurd taşrada imiş. Gelür, inine girerken, hoca kuyruğundan tutdı, kurd eşinüb İmâd'ın gözüne toz gidince, İmâd: "Nedir o toz" dedikde, hoca: "Eger kurdun kuyruğu koparsa ol vakit görürsün tozı" dimiş.

45. Lâtîfe: Bir gün hoca bir ağaca çıkub oturduğı dalı kesmege başladı. Aşağıdan bir herif geçerken: "Bire adam neylersin, şimdi düşersin" didikde, lâkin hoca hiç cevab virmez. Bir de hemân dal kesildiği gibi düşdi. Andan kalkub herifin ardından segirdüb: "Bire adam, sen benim düşeceğim bildün, öleceğim dahi bilürsin", deyüb, bunun boğazına sarılur. Herif aytdı: "Eşeğine ağır yük urub yokuşa sür. İbtida osurdukda, canın yarısı çıkar. İkincide cümlesi çıkar" didi. Hoca dahi, öyle edüb. İkincide yatub: "İşte ben öldüm" deyüb, halk bunun başına üşüşüb, bir tabut içine koyub evine götürdiler. Bir çamurlu yere gelüb nasıl geçelüm, dirken hoca, başın kaldurub: "Ben sağ iken şuradan geçerdim" dimiş.

46. Lâtîfe: Bir gün hoca yer altında bir ahur yapmak murâd idüb kazarken, komşunun ahuruna geçüb. Vafir öküzler var. Hoca sevinerek karısına ayıtdı: "Kafir zamanından kalma bir ahur öküz buldum, bana ne müjde virirsin" dimiş.

47. Lâtîfe: Hocanın iki kızı olub ikisi de pederlerine gelüb. Hoca: "Ey kızlarım geçimünüz nicedir" diyince, kızın birinin kocası kiremidci, biri ekinci imiş. Birisi: "Kocam çok ekin ekdi. Eger yağmur yağarsa, bana kisve yapacak", didi. Biri dahi: "Kocam çok kiremid yapdı. Eger yağmur yağmazsa, bana kisve yapacak", diyince, hoca aydur: "Biriniz hıyarı yer ammâ kanginiz bilmem" dimiş.

48. Lâtîfe: Bir gün hoca Sivrihisar'a varub gördü ki, kafir adamlar cem olub aya bakarlar. Hoca aydur: "Bizim beldede araba tekerlegi kadar ayı görür, itibâr itmezler. Burada hilâl kadar aya ne kadar adam cem olub, bakar" dimiş.

49. Lâtîfe: Bir gün hoca bir şehirde su terazülerin görüb, " Bunlar nedir" didikde, anlar aytdılar: "Bunlar bizim şehrimizin zekîridür" dirler. Hoca: "Bunlara göre fercleriniz dahi olmalıdır", dimiş.

50. Lâtîfe: Bir gün hoca: "Ya rabbi, bana bin altun vir, tokuz yüz toksan olsa almam" dir. Bir Yahudi komşusı olub, bunı işidince, tecrübe içün, tokuz yüz doksan dokuz altun bir keseye koyub, hocanın bacasından atar. Hoca, duasın

kabul oldu deyüb, keseyi açar, sayar ki bir eksik. "Bunı viren birini dahi virir", deyüb kabullendi. Yahudi bi fitil olub hemân hocanın kapusına gelüb: "Sabahın hayır olsun hoca efendi, bizim altunları vir" didikde, hoca: "Bezirgân sen deli oldun. Ben hak teâladan istedim virdi. Ne münâsebet sen bana altun atmak" dir. Yahudi: "A canım, ben sana Lâtîfe itdim, bir eksik olsa almam dedigün içün" dir. Hoca: "Ben altunları kabullendim", dir. Yahudi: "Mahkemeye gidelim", didikde, hoca: "Ben yayan gitmem" dir. Yahudi bir katır getürir. Hoca aydır: "Güzel ammâ bir kürk lâzım" dir. Yahudi bir kürk getürür. Bunlar kalkub mahkemeye giderler. Kadı sual aytdıkda, Yahudi: "Şu adam benim bu kadar altunum aldı. Şimdi inkâr ediyor", didikde, kadı hocanın yüzüne bakar. Hoca aydur: "Efendim ben dâima hak teâladan bin altun isterdim. Ancak bu Yahudi, şimdi arkamdaki kürke ve bindigim eşege sahib, çıkar" didi. "Anlar da benimdir sultânım" didikde, hemân: "Gidi şirret Yahudi" deyüb, başına urarak mahkemeden taşra çıkardılar. Hoca kürkü ve katırı alub evine gitmiş.

51. Lâtîfe: Bir gün hoca dügün ziyafetine gider. Esvâb eski olduğundan buna itibâr itmezler. Hoca hemân gizlice eve gelüb, kürküni geyüb, dügüne gidince kapudan karşulayub, tâ'zim ve terennüm ile sofra başına oturdub, " Buyurun hoca efendi", dirler. Hoca da kürkünin yenini tutub "Buyurun kürküm", dir. Halk: "Hoca neylersin" didiklerinde, hoca: "Zâhir ikrâm kürkedir, taâmı dahi ol yesin" dimiş.

52. Lâtîfe: Bir gün bir şehre gidüb, görür ki, halk yeyüb, içmekde. Hocaya ikrâm edüb, taâm virirler. Meger ol sene kıtlık imiş. Hoca yiyüb içdükden sonra: "Ne ucuzluk şehirdir", dir. Ol adam aydur: "Be hey adam mecnunmusun, bu gün bayramdır. Herkes kudretine göre evlerinde pişürüb getürürler. Anın içün taâm ganidir", deyince, hoca: "Keşke her gün bayram olsa", dimiş.

53. Lâtîfe: Bir gün hoca pazara bir inek götürüb gezdirir, gezdirir satamaz. Birisi gelüb, "Bu inegi niçün satamıyorsun",dir. Hoca: " Sabahdan berü gezdirirdim ve yohdan medh ittim, satamadım", deyince, hemân herif inegi alub: "Kız oğlan kız, altı aylık körpedir", diye gezdirmege başlar. Anında müşteriler gelüb, ziyâde bahâ ile alurlar. Hoca te'âccüb ederek, inek akçesin alub hânesine geldi. Meger hocanın kızına göriciler gelmiş. Karısı ayıtdı: "Koca, kızına göriciler geldi. Sen azacık tur. Ben anların yanında olayım, iktiza etdikde medh ideyim, belki begenüb alalar", deyince, hoca: "Karı sakın sen ağzını açma, ben şimdi bir medh örgendim. Öyle medh ideyim, bak nasıl begenürler", deyüb, göricilerin yanına varınca: "Ey hoca, sen kadınların yanında ne ararsın, sen git anası gelsün", dediklerinde, hoca: "Anası kıza hıdmet gördürmekden hünerlere bakdığı yok. Bizler ehli tecrübe olduğumuzdan daimâ hünerlerine nazâr ideriz, ne sual edecekseniz, benden sual idin", dir. Kadınlar dirler: "Biraz hünerlerinden beyan eyle işidelim". Hoca dirki: "Kız oğlan kız altı aylık körpedir, eğer çıkmazsa mal benimdir", deyince, hemân kadınlar birbirine bakub giderler. Hocanın karısı dirki: "A koca, niçün böyle söyleyüb göricileri kaçurdun". Hoca dirki: "Sen korkma, bütün vilâyeti gezseler, bu vasıfda kız bulamayub, yine gelürler. Eğer ineği öyle medh itmese idim, kimse almazdı", dimiş.

54. Lâtîfe: Hoca sarık sarar ve gelmez. Tekrar bozar yine sarar yine gelmez. Canı sıkılub sarığı mezada virüb, bir herif gelüb müşteri olub, hoca gizlice dirki: "Birader sakın alma, bu saruğın ucı gelmez", dimiş.

55. Lâtîfe: Bir gün hocaya, bir adam: "Oğlun oldı" deyü, müjde eyledi. Hoca: "Oğlum olduysa minnet hüdâya ya sana ne" , dimiş.

56. Lâtîfe: Bir gün hocaya bir adam gelüb, eşegini ister. Hoca dahi: "Bunda tur, varub eşege tanışayım, gönli olursa vireyim", deyüb andan içeri girüb bir mikdar turub geldi. "Eşegin gönli olmadı ve bana eşek didi ki: "Beni ellere virirsen kulağıma urub hem avratına sögerler", dimiş.

57. Lâtîfe: Bir gün hoca eşegine binüb bahçeye giderken, su dökeceği gelüb arkasından sofın çıkarub, semerin üstüne kor. Bir herif gelüb, sofı çalub gider. Hoca gelüb görür ki hemân eşegin semerin alub, kendi arkasına koyub eşege kamçı urub, "Getür sofı al semeri", dimiş.

58. Lâtîfe: Bir gün eşege yine binüb giderken su dökeceği gelüb, abdest bozarken eşek bağırmağa başladı. Hoca aydur: "İster bağır ister çağır, fa'îdesi yok". Herif bunu çağırdığını işidüb, getürüb sofı yerine koyub gitdi.

59. Lâtîfe: Bir gün hoca eşegini gayb idüb birine sorar. Herif aydur: Gördüm, falan terafa kadı olmuş. Hoca: "Gerçekdir", dir. "Ben İmâd'a ders virirken, kulaklarını diküb dinlerdi", dimiş.

60. Lâtîfe: Bir gün hoca odun kesüb eşege yükledüb gelürken, eşek yürüyemez oldı. Bir adam gelüb: "Eşegin kulağına biraz nişâdır sür", didi. Hoca dahi sürdi. Eşek ol kadar yürümege başladı ki, hoca yetişemedi. Bakalım şu nasıl şeydir, deyüb, kendi duburuna sürünce yanmağa başlayub eşekden ilerü eve gelüb, evde turamayub tolaşırken karısına aytdı: "Bana yetişmek istersen, sende biraz nişâdır sür", dimiş.

61. Lâtîfe: Bir gün hocanın evine bir adam gelür, eşegi ister. Hoca: "Evde eşek yokdur", dirken eşek içerüden bağırır. Herif aydur: "Efendi, eşek yokdur, dirsin, içerüde bağırır", deyince, hoca aydur: "Ne acayib adamsın eşege inanursın, ak sakalım ile bana inanmazsın", dimiş.

62. Lâtîfe: Bir gün karısına: "Ölmüş adamı neden bülürsin", didikde, hatun: "Eli ayağı soğur andan bilürem", dimiş.

63. Lâtîfe: Bir gün hoca oduna giderken, eli ayağı üşümüş. Ben öldüm, deyüb, bir ağacın dibinde yatub, kurdlar gelüb, eşegi yemege başlarlar. Hoca yattığı yerden: "Eyü buldunız, sahibi ölmüş eşeği", dimiş.

64. Lâtîfe: Bir gün hoca odun keserken, eşegi kurdlar yiyüb, hocayı gördükde alub yürür bir adam, görüb: "Birader", deyüb, çağırır. Hoca: "Bire adam, ne çağırırsın, tok kurd yokuşa yukarı zahmet çekmesin", dimiş.

65. Lâtîfe: Bir gün hoca eşeğini pazara götürüb giderken, kuyruğuna çamur bulaşmış. Kuyruğunu kesüb heybeye koyub pazara vardıkda mezâd iderken bir adam: "Kuyruksuz eşek neye yarar" deyince, hoca: "Siz pazarını idin, kuyruğu yabanda degildir", dimiş.

66. Lâtîfe: Bir gün hoca uzak yerden gelürken eşegi gayet susamış. Ol dem bir gölde suyı görince kararı kalmayub göle segirdir. Meger etrafı yüce olduğından hemân düşecek iken gölden bir kurbağa ötmeğe başlayınca, eşek ürküb girüye kaçar. Hoca eşegi tutub: Aferin göl kuşları, deyüb, bir avuç para göle atub: "Varın helvaya virin yiyin", dimiş.

67. Lâtîfe: Bir gün her ilimde mâhir üç ruhbân zuhur idüb, âlemi seyâhata giderler. Sultan Alaaddin vilâyetine gidüb, padişah bunları dine davet itdikde, bunlar: "Bizim biraz suallerimiz vardır. Cevab virirsenüz sizin dininize girelim". Bunlar bu kavle razı oldılar. Andan sultan Ala'âddin ulemâsın ve müşahiyın cem idüb bunların suallerine cevab viremediler. Sultan gazaba gelüb teessüf iderken birisi: "Bu suallere Hoca Nasreddin'den gayrı kimse cevab viremez", deyince, hemân padişah emir edüb hocayı bulub ve ifade idüb, hemân acele padişahın huzuruna gelüb, selâm virüb, padişah yer gösterüb oturdı. "Beni çağırmakdan muradınız nedir", didikde, padişah ahvali nakl eyledi. Hoca ruhbanlara: "Sualiniz nedir", didikde, ruhbanın biri ileri gelüb: "Dünyanın ortası neresidir". Hoca eşeğinden inüb, asa ile eşegin ön ayağın gösterir: "İşte dünyanın ortası buradır". Ruhban: "Neden ma'lumdur" didi. Hoca: "İtimâd itmezsen ölçün, ziyade eksik gelürse, ana göre söyle", didi. Ruhbanın birisi dahi: "Bu gökde ne kadar yıldız vardır", didi. Hoca ayıtdı: "Eşegimin üzerinde ne kadar kıl var ise ol kadar". Ruhban: "Neden ma'lum", deyince, "Eger inanmazsan gel say, eksik gelürse, ol zaman söyle", dir. Ruhban aydur: "Eşegindeki kıl sayulır mı", Hoca aydur: "Ol kadar yıldız sayılur mı", didi. Ol bir ruhban gelüb: "Eger benüm sualime cevab virirsen, cümlemiz imana gelüriz", didi. "Söyle bakalım", dir ruhban. "Şu benim sakalımın kaç kılı var", didi. Hoca dahi: "Say benim eşegimin kuyrugunda kaç kıl var ise ol kadardır". Ruhban: "Neden ma'lum", didi. Hoca: "Be hey adam, inanmazsan say", dir. Ruhban razı olmaz. Hoca: "Eger razı olamazsan, gel bir kıl sakalından ve bir kıl eşegin kuyrugundan koparalım, nasıl gelür", didikde, ruhban gördüki olur iş degil, cenâb-ı hakdan hidâyet irişüb, cümlesi müsliman olub hocaya bende oldılar.

68. Lâtîfe: Hoca bir gün büyük tablanın üzerine üç erik koyub bege hediye götürürken yolda erikler oyana buyana oynar. Hoca aydur: "Şimdi sizi yerim oynama". Erikler yine oynar. Hoca erigin ikisini yeyüb, birini tabla ile getürüb, begin önine kor. Beg dahi haz idüb vafir akça bağışlar. Hoca birkaç günden sonra, bir çok pancar alub yine bege getürürken, bir herif hocaya aydur: "Bunları kime götürirsin". "Bege götürürim", deyince. "Bege incir götürsen daha makbule geçer". Hoca varub bir parça incir alub götürür. Beg dahi emir idüb, incirleri başına ururlar. Hoca dahi şükür ider. Bey: "Niçin şükür idersin" didikde, "Hayli pancar getiriyor idim. Eger pancar getüre idim, başım yarılurdı", dimiş.

Örnek Resim 2

69. Lâtîfe: Bir gün hoca yine bege gelüb, bunı eve götürür. Ammâ bir kalb ata bindirdi. Yağmur yağub herkes atlarıyla kaçub, bu kaçamaz, at yürümez. Hemân esvâbını altına alub üstüne oturdı. Yağmur dindikde, kurıca giyüb, bege yetişdi. Beg teeccüb idüb: "Islanmadın mı", didi. Hoca aytdı: "Bu at gayet keskin olub beni uçurdı, ıslanmadım" didikde, beg anı baş tavlaya bağladı. Bir gün beg yine eve giderken ol mahud ata binüb, hocayı başka ata bindirdi. Yine yağmur yağub herkes kaçub beg ol atla kalub ıslandı. Hocanın kelamına tarılub irtesi gün hocayı çağırub: "Sana yakışur mı yalan söyleyüb, beni yağmurda ıslatadasın". Hoca bege: "Niçün tarılıyorsun, hiç izânın yok mu, sende benim gibi esvâbını çıkarub yağmur dindikden sonra kuruca giyesin", dimiş.

70. Lâtîfe: Bir gün hocaya haber göndermiş ki cirid oynayalım. Meger hocanın koca bir öküzü var imiş. Egerleyüb üzerine binüb cirid yerine vardı. Halk bunı görüb gülüşirler. Beg: "Ey hoca bu öküze bindin, bu segirdemez", deyince, hoca: "Ben bunun buzağı iken segirdigini gördüm, at yetişemezdi", dimiş.

71. Lâtîfe: Hocayı Timurlenk ziyafete davet iderki duasını ala. Hoca dahi eşegine binüb ve yanına monlasını dahi alub şaha gitdi. Timur, buna otur deyüb yer gösterdi. Hoca, bakarki Timur bir ayağın minderin altına sokmuş, oturır. Hoca dahi bir ayağın minderin bir köşesine sokar. Timur bi huzur, kendi kendine: "Hele benim özrüm var ve padişahım", deyüb, hocaya: "Senin eşek ile beyinde fark nedir". Hoca aydur: "Padişahım bu minderki üzerine oturırız". Padişah dahi ziyâde tarılur, cefâ idecek olur. Hele taâm gelüb, bunlar yimege başlarlar. Hemân Timur hocanın üzerine aksırır. "Padişahım böyle itmek ayıb degilmidir", deyince, "Bizim diyarda ayıb degildir", dir. Hoca bir zırta çeker. Timur: "Ayıb degilmidir". Hoca: "Bizim diyarda ayıb sayılmazdır". Taâmlar yiyüb, şerbet ve kahve içilüb, kalkub giderken monlası aydur: "Niçün yellendin". Hoca: "İmam osu.....ca cemaat s...r" dimiş.

72. Lâtîfe: Bir gün hoca bir kaz pişirüb padişaha götürürken yolda karnı acıkub bir budunı koparub yer. Huzur-u padişaha gidüb, kazı önine kor. Padişah gördükde hoca benle zevkleniyor, deyü canı sıkılub: "Kanı bunun bir ayağı nereye gitdi", didikde, hoca aytdı: "Bizim diyarımızın kazları bir ayaklıdır. İnanmazsan çeşme başında bir süri kaz var. Cümlesi bir ayak üzre turur" dimiş. Timur tavulculara emir idüb birden tavula çomağı urunca kazlar iki ayaklı oldılar. Timur: "Gördünmi iki ayaklı" deyince. Hoca: "Ol çomağı sende yesen dört ayak olursın", dimiş.

73. Lâtîfe: Hoca kadı iken iki adam gelüb biri dirki: "Şu adam benim kulağım ısırdı". Hoca dirki: "Birazdan gelin, size cevab vireyim". Bunlar gidince hoca bir tenhaya gelüb, kulağın tutub ısırabilürmiyem, deyü çekerken arkası üzre düşüb, başı yarılub başına bir bez sarub, yerine oturur. Ol adamlar geldikde: "Be hey adam ısırma degil, belki düşer başı bile yarılur", dimiş.

74. Lâtîfe: Bir gün hoca evinde otururken kapınun önünde bir gavga işidüb. Hoca: "Karı kalk mumı yak, şunı göreyim", didi. Karı: "Otur adam", dedi. Dinlemeyüb yorganı arkasına alub çıkar. Bir adam gelüb yorganı aldığı gibi kaçar. Hoca ditreyerek içeri girer. Karısı: "Gavganın aslı nedir", didikde, "Gavga bizim yorgan içinmiş, yorgan gitdi gavga bitti", dimiş.

75. Lâtîfe: Bir gün hocaya karısı "Şu oğlanı biraz gezdir, benim işim var" didi. Hoca da oğlanın üzerine işedi. Avratı: "Niçün böyle etdin" diyince, "A karı eger üzerine sairi işeseydi , ben sı...ım", dimiş.

76. Lâtîfe: Bir gün karısı hocanın kaftanını yıkayub bağçeye asmış. Hocada bağçede gördüki bir adam ellerini germiş turur. Karısına aydur: "Şu benim okumu getir" Karı da getürüb virince, oku atub kaftanı delüb öte yandan çıkar. Bâde kapuyı kapayub yatdı. Sabah oldukda gördüki urduğu kendi kaftanı imiş. Feryâd iderek: "Ya rabbi şükür. Eger ben içinde olaydım, çokdan ölürdüm", dimiş.

77. Lâtîfe: Bir gün hoca derse giderken, monlaları arkasından, hoca merkebin tersine binüb gider. Monlaları: "Hoca niçün böyle idersin", didikde, "Eger toğrı binersem siz benim arkama düşersiniz, böylece binmek evlâdır"

78. Lâtîfe: Bir gice hoca döşeğinde yatarken evin üzerinde bir hırsız gezer. Hoca: "A karı geçen gice ben eve girmek murad ittiğimde bu duayı okuyub ayak meşalesine yapuşub" indim". Evin üzerindeki hırsız dinlermiş. Bir zamandan sonra hırsız, hocanın okudığı duayı okuyub ayak şulesine bacadan aşağı aşağı düşdi. Hoca kalkub hırsızın boğazına sarılub karısına: "Tez mumı yak, hırsızı tutdum, deyince, "Lütf et efendi acele itme, o dua sende, bu akılda bende iken çok yatarum" dimiş.

79. Lâtîfe: Hocanın boynuzlı bir öküzi olub, hatta iki boynuzı arasında oturmak mümkin imiş. Her zaman gezüb geldikde bunun boynuzı arasına otursam deyü, tahmin idermiş. Bir gün öküz yaturken hoca fırsat buldum, deyüb, boynuzların arasına oturdukda, hemân öküz kalkub hocayı yere atar. Hocanın aklı başından

gidüb, nice zaman yatur. Karısı görüb ağlar. "A karı ağlama, çok zahmet çekdim, emmâ şimdi arzumı aldım", dimiş.

80. Lâtîfe: Bir gün hocanın evine hırsız girüb, karısı: "Evde hırsız var", didikde, hoca "Hiç tınma nolaki bir şey bulaydı, elinden alurdım", dimiş.

81. Lâtîfe: Bir gün hocaya karısı: "Öte yat", dir. Hoca dahi kalkub papuçlarını eline alub, ikigün gittikden sonra bir adama rast gelüb: "Var benüm karıya söyle, daha gideyim mi, yoksa yeter mi", dimiş.

82. Lâtîfe: Bir gün avratiyle yatarken: "Bire meded karı, kalk mumı yak hatırıma bir beyt geldi yazayım", didi. Karı mumı yakdıkda, kalemi dividi getürüb yazdı. Karısı: "Canım Efendi, yazdığın okusana", didi. Hoca aytdı: "Yeşil bayrak arasında kara tavuk kızıl burnı", dimiş.

83. Lâtîfe: Bir gün hoca hasta olub, bir nice avratlar hatırın sormağa geldiler. Birisi aydur: "Allah bilür ama sen ölürsen, senin üzerine ne deyü ağlayalım". Hoca: "Cemaatümüzdi deyü ağlayın", dimiş.

84. Lâtîfe: Hoca her zaman ciger götürse, karısı oynaşına viririmiş. Hoca ahşam vakti geldikde önine hamır mancası kormış. Bir gün sual ider kim: "A karı, ben hergün ciger getüriyorum. Nereye gidiyor" Karı cevab virirki: "Bütün kedi kapar". Hoca kalkub baltayı sandık içine koyub kilidler. Avratı: "Hoca baltayı kimden saklıyorsun" didikde, hoca: "Kediden saklarım". Karı dirki: "Kedi baltayı neyler". Hoca aydur: "İki akçelik cigere tama iden kedi, kırk akçelik baltayı almaz mı", dimiş.

85. Lâtîfe: Bir gün hocanın avratı hemmamâ gidicek olur. Meger hocanın bir akçesi var imiş. Avratından gizli bir köşeye saklamış, varub kapudan bakmış. Hoca "Tutalım ben öldüm işte turan akçe", dimiş.

86. Lâtîfe: Bir gün hocanın avratı çamaşur yıkamağa bir göl başına gider. Sabunu meydana koyub çamaşura mübaşered ideceği vakit, hemân bir karga kuzgun gelüb, sabunı kapub gitdi. Karısı: "Be hey koca yetiş, kuzgun sabunı aldı", didikde hoca aydur: "A karı hiç tınma, anın üsti kirlidir varsın yıkansın" dimiş.

87. Lâtîfe: Bir gün hoca ile bazı kavl iderler ki, her cum'a gicesi mücamaat iderler, emmâ hoca dirki: "Benim eşgalim vardır. Cuma gicesi oldukda senin sarığını yol üstine korum", didikde, hoca dahi: "Güzel", dimiş. Bir gice cum'a gicesi degil iken karının canı cim'a isteyüb hemân sarığı yol üzerine kor. Hoca aydur: "Bu gice Cuma gicesi degil". Karı aydur: "Cuma gicesidir". Hoca aydur: A karı, bu mücamaat Cuma gicesi tursun, ya ben turayım", dimiş.

88. Lâtîfe: Bir gün hocanın avratı komşu avratıyla göle ton yumağa giderler. Meger ol yaylanın ayanı dahi seyre çıkmış. Bunların yanına gelüb, bakar. Hocanın avratı: "Bire ne bakarsın herif", dir. Ayan aydur: "Şol avrat kimdir". Birisi aydur: "Hocanın avratıdır". İrtesi gün hocayı getürüb, "Avratını bana getür". Hoca: "Ne

yapacaksın" didikde. "Ana bir şey sorsam gerekdir", didi. Hoca: "Gel sen bana sor, bende ana sorayım", dimiş.

89. Lâtîfe: Bir gün hocanın oğluna: "Badlıcan nedir", dimişler. Oğlan aydur: "Gözi açılmadık sığırcık yavrusıdır". Hoca: "İşte kendinin bilmesidir, ben öğretmedim", dimiş.

90. Lâtîfe: Bir gün Sivrihisar'a bir araba gider imiş. Hoca dahi evden çıplak çıkub, segirdüb arabaya binüb gider. Arabacılar Sivrihisar'a geldikde, şehüre haber gönderdiler: Hoca buraya gelür. Anlarda buna karşu çıkarlar. Hocayı uryan görünce: "Hoca nedür bu hal", dirler. "Sizi pek sevdiğimden giyeceğimi unıtdım", dimiş.

91. Lâtîfe: Meger hocanın başı kel imiş. Bir yere tıraş olub eline bir akçe virir. Gelecek hafta yine tıraş olub yarısını önine kor. Hoca: "Benim başımın yarısı keldir, iki tıraş bir akçeye olmaz mı" dimiş.

92. Lâtîfe: Bir gün hoca birkaç adamlar ile balık avına giderler. Denize ağ atub hoca dahi kendini içine atmış. "Hoca neyledin", didikde: "Ben kendimi balık sandum", dimiş

93. Lâtîfe: Bir gün mahalle uşakları birbirlerine "Gelin hocayı ağaca çıkaralum, papuçlarını çalalım", deyüb. Çocuklar bir ağaç dibüne gelüb: "Bu ağaca kimse çıkamaz", deyüb tururken, hoca gelüb: "Ben çıkarım" didikde, "Çıkamazsın", dirler. Hoca hemân eteklerini beline sokub, pabuçlarını koynuna kor. "Ağaçda pabuçları neylersin", didiklerinde, hoca dir: "Belki andan öte yol varsa, hazır yanımda bulunsun", dimiş.

94. Lâtîfe: Bir gün köyden bir herif gelüb hocaya bir tavşan getürür. Hoca herife izzet ve ikrâm idüb çorba yedirir. Bir haftadan sonra yine gelür. "Ammâ ben tavşan getüren kimseyim" dir. Hoca yine bunı kabul ider. Birkaç günden sonra biraz adamlar gelüb, müsafir olmak isterler. Hoca bunlara: "Sizler kimlersiz", didikde, "Tavşan getüren adamın komşularıyız" , dirler. Birkaç günden sonra yine bir takım herifler gelüb, anlara da: "Kimlersiz", didikde, "Tavşan getüren adamın komşularının komşularıyız," dirler. "Hoş geldiniz", deyüb, bunların önüne bir tas sade su getürür. "Bu nedir", didiklerinde, "Bu tavşanın suyının suyıdır", dimiş.

95. Lâtîfe: Bir gün hoca çift sürerken bir kablumbağa tutub boğazına bir ip takub, beline asub. Kablumbağa çağırır, bağırır. Hoca: "Bağırma, sende çift sürmek ögrenürsin", dimiş.

96. Lâtîfe: Hoca bir gün evlenecek olub halkı da'vet ider. Komşular gelüb, yemege başlarlar, hocaya: "Gel sen de", dimezler. Hoca tarılub gider. Biraz bunlar hocayı ararlar, bulamazlar. Sağlıgın idüb, bulub: "Hoca gel, nereye gidersin", deyince, hoca: "Düğün aşın kim yediyse gerdege o girsin", dimiş.

97. Lâtîfe: Bir gün hoca sefere giderken bir kerban ile bir yere konub atlarını baglayub, sabah oldukda, hoca anların içinde atını bulamaz. Hemân eline bir odun alub: "Adamlar atı gayb itdim", dir. Herkes gülüşüb atlarını ayırdılar. Hoca görüb atını bulur. Hemân tiz elden sağ ayağın üzengiye basub ata binüb yüzi atın sağrısına gelür. Aydırlar: "Hoca niçün ters binersin". Hoca: "Ben ters degilim, belki at solakdır", dimiş.

98. Lâtîfe: Hocanın tilamizlerinden biri Habeşi imiş ve ismine Muhammed, dirler. Birgün hocanın üzerine mürekkeb dökülür. Sual iderler kim: "Bu nedir". "Bizim Muhammed derse gec kalub, yetüşeceğim deyü terlemiş, üzerime döküldi", dimiş.

99. Lâtîfe: Bir gün hoca minbere çıkub: "Müslimanlar size bir nesihatim vardır. Oğlunız olursa zinhâr ismi Eyyüb komayın". "Niçün", didiler. "Zira halk istihal ide ide ip olur", dimiş.

100. Lâtîfe: Bir gün hoca abdest alurken su yetişmez. Namaza başladıkda, kaz gibi bir ayak üzre turur. "Hoca ne idersin", didiklerinde: "Bu ayağımın abdesti yokdur", dimiş.

101. Lâtîfe: Bir gün hocaya bir adam gelüb, ol gice bunlar yatarlar. "Sağ yanında mum vardır, getür yakalım", deyince, hoca aydur: "Sen deli oldun. Ben karanlıkda sağ yanımı ne bileyim", dimiş.

102. Lâtîfe: Bir gün hocaya: "Senin tali'in nedir", dirler. Hoca aydur: "Benim tali'im tekedir". "Ey hoca hiç tali'lerde teke yokdur". Hoca aydur: "Ben oğlan iken anam tali'ime bakdırdı. Tali'im ceddi idi". Didiler ki: "Hoca güzel ammâ ceddi oğlakdır teke değildir". Hoca: "Ey ahmaklar, ol zamandan berü kırk elli yıldır, oğlak teke olmadı mı", dimiş.

103. Lâtîfe: Bir gün hoca Sivrihisar'da hatib iken subaşıyla gavga idüb, ittigi ol zaman, subaşı ölür, defin iderler. Hocaya: "Gel efendi telkin vir" didiklerinde, hoca: "Gayrı kişi bulın benim ile gavgalıdır, sözümi tutmaz", dimiş.

104. Lâtîfe: Bir gün iki kişi birbirleriyle evleri karşusında bir dükkanda oturub sohbet iderler. Evleri birbirine muttasıl imiş. Meger bir kelb bunların evleri önüne yestehlemiş. Biri aydur: "Senin evine yakın". Biri aydur: "Senin eve daha yakın sen kaldır", deyü münakaşa iderek mahkemeye gelürler. İttifak ol gün hoca kadıya gelmiş idi. Kadı hocaya: "Bunların davalarını sen gör", dir. Hoca bunlara dirki: "Ol sokak tarik-i âm degilmi". "Beli", dirler. "Ol bir hevadır ki ne sana düşer ne buna düşer ancak kadıya düşer", dimiş.

105. Lâtîfe: Bir gün hoca Derbende giderken, bir çoban rast gelüb, çoban hocaya "Fakiyemisin", hoca: "Beli", dir. Çoban aydır. "Şu cana hep senin gibi mes'ele sual ittim, bilemediler. Gel seninle kavl idelim, kadir isen söyleyim ve eger degil isen söylemeyeyim", dir. Hoca aydur: "Nedir sualin". Çoban aydur: "Şu yeni ay oldukda, küçük olub, sonra büyük tekerlek olur ve on beşinden sonra yine küçük olub, hilâl

kadar olur. Eski ayı neylerler". Hoca aydur: "Şol kadar şey'i bilemedin mi, ol eski ayı uzadırlarda şimşek yaparlar. Görmezmisin, gök gürledikde ne kadar kılıç gibi parlar". Çoban: "Aferin eyü bildin, bende öyle fikr iderdim", dimiş.

106. Lâtîfe: Hocanın bir mikdar akçesi olub. Bir gün evini tenha bulub, bir yeri kazub gömer. Andan kapuya varub bakar, dirki: "Ben hırsız olsam buni bulurdum", deyüb oradan kaldurub, başka yere gömer. Gönli sıkılub: "Olmadı", deyüb. Gelür evinin önünde bir tepe var imiş. Varub evinin bağçesinden bir odun kesüb, akçeyi torba ile sırığın tepesine bağlar. Götürüb bir tepeye bu sırığı diker. Aşağı inüb, yukarı nazâr ider. "Adam kuş değilki uça da bunun üzerine çıka", deyü "Eyü yerin buldum" dir , gider. Harâmzâdenin biri hocayı gözedir, imiş. Hoca gittiği gibi tepeye çıkar, akçeyi indirir alur ve sırığın tepesine biraz sığır tezeği sürer. Sırığı yine yerine diker. Hocaya akçe lâzım olub sırığın dibine gelür, görür ki akçe gitmiş. Sırığın tepesinde sığır tezeği var. "Ben bu sırığa adam çıkamaz, dir idim, ya bunu tepesine sığır nice çıkdı. Bu bir garib işdir", dimiş. Rahmetullahı Aleyh.

107. Lâtîfe: Bir gün hoca evine gelürken birkaç talabelere rast gelüb aydur: "Efendiler bu gice bize gidelim. Baba çorbasını bizde içelim", dir. Talabeler: "Güzel, deyüb, hocanın evine gelürler" Hoca karısına aydur: "Birkaç müsafir getürdim, bir tas çorba vir yiyelim", dir. Karı: "Ne harc masraf getürdün çorba istersin", didikde. "A karı şu çorba tasını bana vir", deyüb, alub: "Efendiler, çorba olaydı bu tas ile size çorba çıkaracakdım", dimiş.

108. Lâtîfe: Bir gün hoca evinde kilere girüb yatar. Kızı kilere bir şey almağa girer, görür, bir küp altına saklanmış. "Efendi baba, bunda neylersin" didikde, hoca aydur: "Şu anan elinden gurbet illerde olayım", dimiş.

109. Lâtîfe: Bir gün hoca evinde otururken kapuyı bir adam dak ider. "Ne istersin", dir. Fakir adam: "Aşağı gel", dir. Hoca aşağı indikde "Sadaka isterim", dimiş. Hoca aydur: "Gel yukarı". Fekir yukarı çıkınca: "Allah vire", dir. "Be hey efendi, aşağıda iken niçün söylemedin", didikde, hoca: "Ya ben yukarıda iken sen niçün söylemedin", dimiş.

110. Lâtîfe: Bir gün hocanın avratı toğuracak olur. İskemle üzerinde bir iki gün toğuramaz. İçerüde kadınlar: "Efendi, hiçbir dua bilmezmisin, bu oğlan toğurmasının ilacıdır", didiler. Hoca hemân segirdüb bakkala varub, birkaç ceviz alub getürür. "Kaçın oradan", deyüb içeri girdikde, iskemlenin altına cevizleri döküb: "Şimdi oğlan görür de oynamağa çıkar", dimiş.

111. Lâtîfe: Bir gün karısı hocaya cefâ itmek içün sıcak çorbayı orta yere kor. Karı oturub bir kaşık alub boğazı yanub, gözlerinden yaş geldikde, hoca aydur: "A karı ne oldun, yohsa çorba sıcak mı", deyince, karı: "Hayır efendi, babam merhum çorbayı pek severdi, hatırıma geldi, anın içün ağlarım", dimiş. Hoca da gerçek sanub çorbadan bir kaşık aldıkda bağazı yanub, ağlamağa başlayınca avratı: "Ne oldun", didikde, hoca aydur: "Anan baban ölübde sen kaldığına ağlarım", dimiş.

Örnek Resim 3

112. Lâtîfe: Bir gün karısı vaaz meclisine gidüb, eve geldikde, hoca dir ki: "Vaiz ne söyledi". Karı ayıtdı: "Bir kimse helâli ile cim'a eylese hak teala cennette bir köşk yapar", didi. Bunlar yatdıkları vakit hoca: "Tur imdi cennette bir köşkün yapalum", deyüb bir cim'a iderler. Bir zamandan sonra karı yine ayıtdı: "Kendine ev yapdın, banada yap" deyince , hoca aydur: "Sana ev yapmak kolay, lâkin kavm-i kabilene de birer ev isteyeceksin, sonra mi'mâr başı tarılur, gel ikimize bir ev yeter", dimiş.

113. Lâtîfe: Bir gün hocaya bir bölük sûhte rast gelüb, bunlara "Buyurun bize gidelim", deyüb, evin kapusına gelüb anlara aydur: "Siz biraz bunda turun ben gideyim" deyüb, karıya aydur: "Var şu herifleri sav". Karı aydur: "Hoca gelmedi". Sûhteler: "Geldi" deyü, itiraz itdiler. Meger yukarıdan dinler imiş. Başın pencereden çıkarub: "Be hey adamlar, ne mücadele idersiz, belki kapu ikidir, birinden çıkub gitmiş ola", dimiş.

114. Lâtîfe: Bir gün hocanın bir oğlı toğar. "Göbegin sen kes, elin mübarekdir", dirler. Hoca: "Hoş olur", deyüb, göbegini dişle çeküb koparır. Bir delik açıldık da: "Hey efendi neyledin", didiklerinde, "Olmazsa gö..nin deligi bu olsun", dimiş.

115. Lâtîfe: Hocaya oğlı: "Ben senin togdığın bilürem", der. Anası tarılub: "Ne söylersin", deyince, hoca: "A karı sen halt itme, oğlan akıllıdır, bilse de gerekdir", dimiş.

116. Lâtîfe: Sivrihisarın kadısı bağında mest yatmış Hoca dahi İmad ile ol gün seyre çıkub oraya gelüb gördü ki, kadı mest-i ferâcesin alub arkasına giymiş. Kadı kalkub bakar ki ferâce yok. Gelüb muhzırlara ısmarlar. Ferâceyi dahi hocanın arkasında görüb alub kadıya getürürler. Kadı aydur: "Ey hoca, bu ferâceyi kande buldun". Hoca aydur: "İmad ile seyre çıktık . Yerde anı gördim. Bir suhte mest

olmuş, bende ferâceyi aldım, geydim, eger senin ise al" deyince, kadı: "Benim degildir", dimiş.

117. Lâtîfe: Bir gün hoca su kenarında uyumağa yatur. Kendini ölmüş suretine kor. Bir herif dahi gelüb acaba bu suyun geçidi neredendir, didikde, hoca aydur: "Ben sağ iken şuradan geçerdim, ammâ şimdi bilmem neredendir", dimiş.

118. Lâtîfe: Bir gün hocayı bir acemi berber traş iderken her ustura sürdükçe...

3. SONUÇ

Türk milletinin zeka inceliğini ve nükte gücünü, oldukça anlaşılır bir dil ve üslup ile siyâsi ve içtimâi derinliği olan latîfeler halinde kısa ve öz olarak dile getirmiş olan Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca fıkraları doğunun güler yüzü olmak vasfıyla her an ilgiye değerdir. Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca fıkraları üzerine yapılacak bütüncül bir çalışmada, tespit edilebilen tüm yazma ve basmaların gözden geçirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Bir folklorcu nazarıyla dünden bugüne, farklı coğrafyalarda veya devirlerde oluşan ve günümüze Nasreddin Hoca ismi ile ulaşan anlatılar da dahil olmak üzere hiçbir Lâtîfe dışarıda bırakılmamalıdır. Hangi fıkralar Hoca'ya ait veya değil konusu tüm malzemenin temini ardından yürütülebileceği için öncelik alan araştırması ve kaynak teminine verilmelidir. İçimizden biri olmak sıfatıyla Nasreddin Hoca, fıkra edebi türü içerisinde ele alınan öğretileri ekseninde, Türk Dünyasının ortak kültür değeri ve Türk kültürünü dünyaya açan kültür elçisi olma vasfını sürdürmelidir.

KAYNAKÇA

Aksel, M. (1995). "Resimlerle Nasrettin Hoca" Türk Edb., Sayı: 255, İstanbul.

Boratav, P.N. (1983). "Nasreddin Hoca Fıkraları İçin Bir Kaynak Kitap Tasarısı 2" Folklor ve Edebiyat Cilt II., İstanbul.

Bozyiğit, E. (1987). Nasreddin Hoca Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme, Ankara.

Çıkla, S. (2001). "Nasreddin Hoca Adına Uydurulmuş Fıkralar Kitabı" Yedi İklim, Ankara.

Çetin, İ. (1997). "Nasreddin Hoca ve Yaşadığı Çevre" Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Ankara.

Eliot, S. (1983). "Edebiyat Üzerine Düşünceler", Ankara.

Güzel, A. (1990). "Tasavvufi Halk Edebiyatı ve Nasreddin Hoca", I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri.

Haksal, A.H. (2001). "Bir Medeniyetin Gülen Yüzü" Yedi İklim, Nasreddin Hoca Özel Sayısı.

İz, F. (1964). "Eski Türk Edebiyatı Nesri Cilt I" İst.

Karakaş, S. (1996). "Kimi Anlatılara Göre Nasreddin Hoca'nın Söylensel Nitelikleri" Nasreddin Hocaya Armağan, İstanbul.

Köprülü, F. (2004). Nasreddin Hoca, Akçağ Yay, Ankara.

Kurgan, Ş. (1996). Nasrettin Hoca, Kültür Bak Yay, Ankara.

Kurgan, Ş. (1974). "Nasreddin Hoca Üzerine", I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, s. 76-77.

Sakaoğlu, S. (1996). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Açık Saçıklık", Nasreddin Hoca'ya Armağan.

Türkmen, F. (1990). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komiği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırdedilmesi İçin Bir Metod Denemesi", I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri.